

Janusz Danecki
Uniwersytet Warszawski
Katedra Arabistyki i Islamistyki

Opinia o rozprawie doktorskiej mgr Magdaleny Zawrotnej pt.
Linguistic Etiquette and Taboo in the Language of Young Egyptians. A Text-Based Study of Online Communication
wykonanej pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Górskiej

Prof. dr hab. Elżbieta Górka z wielką konsekwencją tworzy polską szkołę badań nad współczesnym językiem arabskim i jego dialektami. Rozprawa mgr M. Zawrotnej to kolejny wkład do badań prowadzonych w ramach szkoły Profesor Górskiej.

Miałem spory kłopot ze zrecenzowaniem rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Zawrotnej. Z jednej strony przeszkodą była nie tyle jaka objętość pracy: niemal 800 stron i to drobną czcionką, pewnie dziesięciopunktową. Z drugiej wielką trudność sprawiała mi różnorodność tematów i wielość metodologii badawczych. Doktorantka bowiem sięga do dialektologii, socjolingwistyki, pragmatyki językoznawczej (zapewne angielskie pragmalinguistics jest akceptowalne, ale użyty w pracy polski termin pragmalingwistyka brzmi odpychająco), socjologii, psychologii społecznej, no i oczywiście językoznawstwa. Dla recenzenta-arabisty zadanie trudne, prawie niemożliwe do wykonania. Co więcej materiał dotyczy zachowań językowych młodzieży egipskiej porozumiewającej się za pośrednictwem mediów społecznościowych - Facebooka. Zaiste repertuar imponujący i kolejny problem dla recenzenta.

Projekt wyjściowy pracy jest stosunkowo prosty: przyjrzeć się językowi młodzieży egipskiej na podstawie analizy tekstów pochodzących z Facebooka. Doktorantka wybrała skromną próbkę 60 osób należących do trzech grup społecznych wydzielonych na podstawie kryterium wykształcenia, a w każdej grupie znalazło się dziesięć kobiet i dziesięciu mężczyzn.

Zabrakło mi profili badanych osób. Poziom wykształcenia i religia to trochę za mało informacji. Ciekawa jest uwaga Doktorantki i Jej żal, że pominęła język chrześcijan egipskich, a więc mamy do czynienia z muzułmanami. Taki wybór jest oczywisty, islam wyznaje bowiem 90 proc. społeczeństwa

egipskiego. Dla językoznawcy istotne jednak jest miejsce urodzenia i wychowanie. Chodzi o język, którym badane osoby się posługują. Jak zdołałem zrozumieć (wynika to zresztą z tekstów, ale też z tablicy transkrypcyjnej umieszczonej na początku rozprawy), wszyscy są mieszkańcami Kairu i używają dialektu kairskiego. Wiadomo bowiem, że zróżnicowanie dialektalne Egiptu jest bardzo duże. Innych dialektów używa się na południu innych na północy. Kairski wprawdzie dominuje, ale nie zawsze jest używany. Można też podejrzewać, że w mediach społecznościowych prawdopodobna jest swoista mimikra językowa, a więc wpisywanie się uczestników w prestiżowy dialekt kairski.

Najprościej byłoby dokonać analizy językoznawczej tekstów, a więc leksykalnej, gramatycznej składniowej. Ale mgr Zawrotna miała ambitniejszy plan: pokazać, jak w tekstach facebookowych funkcjonują różnego typu tabu językowe. Takie podejście wymagało sięgnięcia po narzędzia zupełnie inne niż tradycyjne metody językoznawcze. Przede wszystkim należało zdefiniować tabu i jego funkcjonowanie - i to nie tylko w języku, ale i w społeczeństwie. Doktorantka sięga więc do podstawowej literatury na temat tabu od notatek kapitana Cooka przez klasyczną pracę Franza Steinera (*Taboo*, 1956/1967) po najnowsze publikacje (np. Z. Leszczyńskiego *Szkice o tabu językowym*, 1988, Keith Allan i Kate Burridge, *Forbidden Words. Tabu and the Censoring of Language*, 2006). Z omówieniem tabu w kulturze arabskiej mgr M. Zawrotna łączy podstawowe kategorie psychologii społecznej, sięga więc do teorii antropologicznych E.T. Halla, wymiarów kultury Geerta Hofstede, zajmuje się problematyką zachowania twarzy w kulturach oraz relacjach między kulturą wstydu i winy. Tabu prowadzi też Doktorantkę do innego zagadnienia teoretycznego: funkcjonowania grzeczności w języku. I znów odwołuje się do teorii, co pozwala Jej solidnie przedstawić funkcjonowanie tabu w kulturze egipskiej a potem w badanych tekstach. Aby wreszcie uwypuklić zasady funkcjonowania tabu, Doktorantka zdecydowała się wyjść poza materiał badawczy - czyli teksty medialne z Facebooka: sięga bowiem do języka mówionego, w którym tabu jest znacznie mniej przestrzegane, a wulgaryzmy są na porządku dziennym. Nieprecyzyjne zatem jest stwierdzenie (str. 19 rozprawy), że „the material used in this study comes entirely (podkreślenie moje - JD) from the social networking site Facebook”.

Ponad czterdzieści lat temu byłem zafascynowany w Kairze używanym w różnych środowiskach językiem, w którym roiło się od wulgaryzmów. A jednocześnie w innych środowiskach i innych

sytuacjach - wypowiedziach publicznych i rozmowach prywatnych - wulgarny język był zupełnie nie do przyjęcia. Dla językoznawcy ten pomysł sięgania po kontrasty jest szczególnie ciekawy. Ale znacznie więcej do powiedzenia ma tu właśnie psychologia (między)kulturowa.

Gdy sobie to uświadomiłem, moje początkowe wahania, czy tak szeroki rozmach metodologiczny jest w pracy potrzebny, znikły. Rzeczywiście: typ komunikacji językowej opisany przez Autorkę wymaga wszechstronnego podejścia, nie tylko językowej analizy materiału, ale przede wszystkim ukazania wpływu czynników kulturowych na funkcjonowanie języka.

Zawarty w pracy materiał językowy sprawia, że jest to dla arabisty niezwykle ciekawe studium aktualnego języka arabskiego używanego przez egipską młodzież, tym bardziej że - jak już wspomniałem - Autorka sięga nie tylko do języka mediów społecznościowych, ale też do języka mówionego. Materiały pochodzą z badań mgr Zawrotnej jak i z bogatej literatury dotyczącej egipskiego - kairskiego - dialektu języka arabskiego. Choć, trzeba przyznać, zabrakło mi ważnych książek Egipcjanki Reem Bassiouney: *Functions of Code Switching in Egypt: Evidence from Monologues* (Leiden 2006), (oprac.) *Arabic and the Media: Linguistic Analyses and Applications* (Leiden 2010), *Arabic Sociolinguistics* (Edinburg 2009), *Language and Identity in Modern Egypt* (Edinburg 2014).

Braki, które mógłbym w pracy mgr M. Zawrotnej skrytykować, są nieliczne. Podstawowym problemem jest objętość rozprawy, ale kiedy się zastanawiałem, co można by pominąć, to raczej przychodziło mi do głowy pytanie o to, czego w pracy nie ma i co należałoby jeszcze w pracy uwzględnić.

Jedynie, co radziłbym w pracy uporządkować, to układ rozdziałów i podrozdziałów. Już w rozdziale pierwszym (nazwanym 2.) a dotyczącym podstaw teoretycznych jest mowa kolejno o: metodologii, materiale badawczym, zasadach zachowania twarzy, podejściu socjolingwistycznym i stanie badań. Trochę taki układ jest mało uporządkowany, pomieszano problemy metodologiczne z materiałowymi i stanem badań. Kolejny rozdział dotyczy tabu, a potem nagle pojawia się omówienie rytuału konwersacyjnego według M. Piamenty, dalej idzie etykieta językowa w Egipcie... Nie będę referował całej pracy, bo lepiej to uczyni Doktorantka, ale ów lekki rozgardiasz mnie zaniepokoił. Dlatego prosiłbym Doktorantkę, by jeszcze raz się przyjrzała układowi i może nieco go usprawniła z myślą o przyszłych czytelnikach. Bo w zaprezentowanej formie praca stanowi ciekawe *silva rerum*, coś,

co dla arabisty jest świetnym przykładem literatury adabowej, którą świetnie się czyta, ale która mało porządkuje świat. A nauka winna nam świat uporządkować.

Dobrze, że praca powstała w języku angielskim, dzięki czemu będzie dostępna również poza wąskim środowiskiem polskich arabistów i językoznawców. Tym bardziej że jest to praca wybitna. Należałoby ją opublikować, choć zdaję sobie sprawę, że przy tej objętości nie będzie to zadanie łatwe. Dzięki doktoratowi mgr Magdaleny Zawrotnej polska szkoła językoznawstwa arabskiego Profesor Górskiej coraz szerzej wchodzi na arenę międzynarodową.

Rozprawa doktorska mgr Magdaleny Zawrotnej spełnia wszystkie określone dla tego typu prac ustawowe wymagania merytoryczne i formalne. Co więcej jest to - powtarzam - praca wybitna. Proszę zatem Radę Wydziału UJ o nadanie mgr Magdalenie Zawrotnej stopnia naukowego doktora, o ile to możliwe z wyróżnieniem *summa cum laude*.

12.VIII.2016